

Lærerveiledning for «Nuoret 2» - kvensk for 8.-10. trinn

1. Innledning
 2. Mål for opplæringen
 3. Veiledning
 4. Tips til bruk av episodene i klasserommet
 5. Svar på episodeoppgaver
-

1. Innledning

Kvensk er et nasjonalt minoritetsspråk i Norge og har stor kulturhistorisk betydning. Opplæringen i kvensk skal bidra til å styrke elevenes språklige og kulturelle identitet og gi dem ferdigheter til å bruke kvensk i dagliglivet. Denne lærerveiledningen tar utgangspunkt i læreplanen i kvensk og finsk som andrespråk (LK20) og kompetansemål for 8.-10. trinn (ungdomsskolen).

Nuoret er et digitalt læremiddel som inneholder 15 episoder: 9 fiksjonsfilmer, 5 fagfilmer og 1 rollespill-episode. Fiksjonsfilmene og rollespill-episoden er laget med en sammenhengende fortelling og vi anbefaler at episodene brukes kronologisk. Fagfilmene kan brukes frittstående. Læremiddelet består også av 15 oppgaver til hver episode. Under hver fiksjonsepisode og fanen «lærerveiledning» ligger nedlastbare dialogmanus på kvensk og bokmål.

Læremiddelet tilgjengeliggjøres på finsk. På den måten vil elever som har finsk som andrespråk, få undersøke og reflektere over ulike sider ved kvensk/norskfinsk kultur, samt oppleve hvor nært beslektet språkene er.

Filmene og oppgavene skal brukes av læreren i klasserommet, men kan også benyttes i omvendt undervisning der elevene kan se filmene og gjøre en del oppgaver hjemme, for eksempel i forkant av undervisningen. På den måten kan elevene bruke «Nuoret» både på skolen og hjemme på egen hånd. Dette er særlig viktig for elever med lese-, skrive- eller konsentrasjonsvansker fordi det gir anledning til å se og lytte gjentatte ganger, og få repetert innhold og sentrale begreper. I dette læremiddelet er lyttingsaspektet særskilt viktig ettersom dialogen er på kvensk og språket ikke kan høres så ofte i dagliglivet til elevene. Et digitalt læremiddel er viktig også for elever som arbeider med kvensk- og finskfaget selvstendig, uten oppfølging av lærer.

2. Mål for opplæringen

«Nuoret» gir elever anledning til å lese, lytte, gjenta, skrive og sette sammen dialog om temaer som engasjerer dem og samtidig ivaretar kvensk kulturarv. Opplæringen skal styrke språklige ferdigheter og språkbevissthet, samt øke kulturell forståelse og identitet hos ungdom.

Kompetansemål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- delta i spontane og planlagte samtaler om ulike emner
- finne informasjon om kjente temaer, og bruke den i egen produksjon
- bruke modelltekster i egen produksjon
- bruke kunnskap om språk og tekststruktur i egen tekstskaping
- undersøke og reflektere over ulike sider ved kvensk/norskfinsk kultur og historie og ulike sider ved «tre stammers møte»

3. Veiledning

Det er viktig at undervisning med «Nuoret» tilpasses den enkelte elevens kunnskapsnivå, slik at det oppleves hensiktsmessig og engasjerende for elevene. Vi oppfordrer til en klassepraksis hvor elevene svarer på kvensk så mye som mulig.

Vanskelighetsgrad

Ved oppstart av «Nuoret» er det opp til læreren å velge vanskelighetsgrad for sine elever. Læreren valg må basere seg på nivået i klassen og på antall elever med tanke på om det er best å jobbe i en gruppe, parvis eller enkeltvis.

Tips til valg av metode (nedadgående vanskelighetsgrad):

- se filmene med kvensk teksting først og svar på oppgavene.
- se filmene med kvensk teksting, bruk de kvenske manusene som støtte og svar på oppgavene.
- se filmene med kvensk teksting, bruk de norske manusene som støtte og svar på oppgavene.
- se filmene med bokmål eller nynorsk teksting og svar på oppgavene.

Spørsmål på kvensk

Nedenfor kan læreren se forslag til setninger som kan brukes underveis i læremiddelet. Vi anbefaler at episodene avspilles i sin helhet første gang de sees for å gi elevene anledning til personlig innlevelse og spontane reaksjoner. Når episodene avspilles for andre eller tredje gang anbefaler vi kan læreren stoppe opp og stille følgende spørsmål:

- Mitä hän tekkee? Hva gjør han/hun?
- Minkälaiselt vaatteet hänelä oon? Hva slags klær har han/hun på?
- Mitä tämä meinaa? Hva betyr dette?

- Mitä tämä oon kvääniksi? Hva er dette på kvensk?

Oppgaver

Oppgaven i læremiddelet kan deles inn i to typer. Det er flervalgsoppgaver og enkeltstående oppgaver. I flervalgsoppgavene vil elevene bli presentert med ulike svaralternativer, og de kan trykke på det alternativet som de mener er riktig. I enkeltstående oppgaver blir ikke elevene presentert for svaralternativ. I oppgavene som oppfordrer til refleksjon og samarbeid må læreren bidra til å få samarbeid og dialog i gang. Eksempelvis kan lærer spørre, «hvilke utfordringer møter en ung kven i samfunnet vårt?», «hvorfor er det viktig å lære seg kvensk?» og «hvorfor er kvensk et viktig språk?». I noen oppgaver er det oppfordret til å jobbe sammen to og to eller i en gruppe. Mot slutten av læremiddelet er noen av oppgavene skrevet på kvensk for å øke vanskelighetsgraden. Om læreren mener det er hensiktsmessig, er det mulig å gjøre oppgavene vanskeligere ved å oversette dem til kvensk. Når alle episodene og oppgavene er gjennomgått, oppfordrer vi læreren til å bruke enkelte episoder på nytt knyttet til særskilte temaer eller grammatiske oppgaver som elevene arbeider med. Læreren står på den måten fritt til å bruke materialet slik det passer med egen undervisning.

Til noen av oppgavene er det støttefunksjoner slik som “hint” og “begrepsavklaring”, som elevene kan trykke på. Vi anbefaler at læreren viser elevene disse funksjonene ved oppstart, slik at elevene lærer seg å bruke disse.

Uttale

Det er viktig at elevene får øvet på å uttale ord og setninger på sin dialekt og talemåte, og at de lærer om varietetene.

Det kvenske skriftspråket blir delt inn i tre varieteter:

- Porsanger/Nordreisa
- Varanger
- Elvedal.

I “Nuoret” er det Porsanger/Nordreisa varianten som blir brukt, men det vil være variasjoner i den kvenske uttalen til karakterene i filmene. Vi gjør oppmerksom på at læreren må sikre riktig uttale i klasserommet uavhengig av dialogen i filmene, fordi ingen av skuespillerne snakker kvensk flytende eller har kvensk som morsmål. Noen av episodene legger opp oppgaver knyttet til uttale, men vi oppfordrer læreren til å gjennomføre lyttings- og uttaleoppgaver knyttet til alle episodene, uavhengig av de eksisterende oppgavene. En metode er å la elevene lese kvensk manus, skrive ned ord som elevene synes er vanskelige å uttale og deretter øve på uttale i felleskap.

Aktivitet

Det oppfordres til aktiv læring gjennom hele læremiddelet ved at læreren oppmuntrer til deltakelse, spørsmål og diskusjoner, samt la elevene selv være med å vurdere hvordan episoder og oppgaver skal håndteres. Dette trenger ikke være lik tilnærming til hver episode.

Episode 5 er en rollespill-episode og består av manus og oppgaver. Elevene skal oversette og lære dialogen i manus, tolke meningen og spille ut handlingen som rollespill. Her vil elevene kunne leve seg inn i karakterer som de kjenner fra tidligere episoder og tolke rollene overfor hverandre. Dette er en spesielt god anledning til å øve på kvensk uttale. Det er viktig å oppfordre elevene til å spille ut handlingen i manus med innlevelse og fysiske bevegelser, ikke kun opplesing.

Litteratur som vi anbefaler å bruke underveis, sammen med læremiddelet:

- *Fraasikirja-Norsk-kvensk frasebok* for ungdom fra Kvääninuoret/Kvenungdommen
- *Kainun-ruija-kainu koulusanakirja* av Agnes Eriksen
- *Kvensk grammatikk* av Ann-Mari Isaksen
- *Kväänin kursihähti-Kurshefte i kvensk* fra Kainun Institutti/ Kvensk Institutt
- Nettidigisanat, digitalt oversettelse- og språkverktøy av Giellatekno/UiT, <https://sanat.oahpa.no/>

4. Tips til bruk av episodene i klasserommet

1. Forberedelse før filmvisning

Mål: Skape forventning og engasjement hos elevene

- **Forutsigelser:** Be elevene gjette hva episoden kan handle om basert på tittel, episodebeskrivelse eller tidligere episoder.
- **Diskusjon om tema:** Spør elevene om de har erfaringer eller tanker rundt temaene som skal tas opp i episoden.
- **Ord- og uttrykksforberedelse:** Del noen nøkkelord eller uttrykk som kan dukke opp i episoden. Be elevene prøve å finne betydningen under visningen. Nøkkelordene kan læreren finne i manuset til episoden.

2. Under filmvisning

Mål: Styrke observasjonsevne og konsentrasjon

- **Aktiv lytting og observasjon:** Be elevene følge nøye med på bestemte elementer. Det kan være dialoger, kroppsspråk, stemninger, symboler eller karakterenes utvikling.
- **Notater:** Elevene bør ta korte notater om viktige hendelser, karakterutvikling eller språklige uttrykk som er interessante eller ukjente.

- **Gjentagelse:** Episoden kan spilles av igjen for å få økt utbytte, velg gjerne annen variant av undertekst enn den som ble brukt under første avspilling. Dette hjelper til med å opprettholde konsentrasjon og forståelse.

3. Etter filmvisning

Mål: Reflektere, analysere og anvende kunnskap

- **Oppsummering:** Be elevene diskutere i grupper hva episoden handlet om, hvilke konflikter eller temaer som ble presentert, og hvordan de ble løst (eller ikke). Her kan elevene bruke sine egne notater og tanker fra før visningen.
- **Karakteranalyse:** Fordyp dere i en eller flere karakterer. Hvordan har karakteren utviklet seg i episoden? Hvordan påvirker karakterens handlinger andre? Hva tror elevene motivasjonen bak disse handlingene er?
- **Tema-diskusjon:** Hvilke temaer ble tatt opp? Hvordan relaterer disse temaene til ungdommenes egne liv og erfaringer?

4. Evaluering og refleksjon

Mål: Lære av prosessen og forbedre ferdigheter

- **Tilbakemelding:** Gi elevene mulighet til å gi tilbakemelding på hva de synes om arbeidsmåten. Hva fungerte bra? Hva kunne vært gjort annerledes?
- **Selvevaluering:** La elevene vurdere egen innsats. Hvordan har de selv utviklet sine ferdigheter?

5. Svar på episodeoppgaver

FIKSJONSFILMER:

Episode 1 Væromslag - Säänmuutos

9.

Svar: Etter folketro er det et forvarsel om at noe eller noen kommer. Det kan være i form av lyder, noe man ser eller en slags dobbeltgjenger som går i forveien.

10.

Svar: Det finnes iallfall sju betydninger for verbet «pittäät», på norsk tilsvarer disse følgende; å skulle, å holde, å synes, å bruke, å forbruke, å måtte og å beholde.

11.

Svar: Presens: 1.p.ent. piďän/piän, 2.p.ent. piďät/piät og 3.p.ent. pittää. Preteritum: 1.p.ent. piďin/piin, 2.p.ent. piďit/piit og 3.p.ent. piti.

12.

Svar: Det er en ordklasse som beskriver egenskaper til substantiver, som f.eks. kan vi beskrive et hus med adjektivene, fin, stor, rød og gammeldags.

13.

Svar:

1) lav, lavere, lavest – matala, matalampi, mataliin.

2) stor, større, størst – iso, isompi, issoin.

3) bra, bedre, best – hyvä, parempi, parhain.

14.

Svar: «Oonhan se huonompi...» eller «Oonhan se värrempi...».

Episode 2 Elva - Joki

9.

Svar: Det hele begynner med et befruktet lakseeegg, som utvikler seg til en yngel. Siden blir den en parr som kan jakte sin egen mat og den tilbringer sine første leveår i den elva den blir født i. Etter hvert som en vandrer nedover elva utvikler den egenskapen å gradvis tåle saltvann. Når laksen tåler saltvann kalles den for en smolt. Da kan den svømme ut gjennom fjorden og videre ut i havet hvor den i løpet av 1-4 år spiser seg stor. Når laksen er stor nok til å formere seg, å gyte, svømmer den tilbake til den elva den vokste opp i og hunnlaksen utvikler rogn og hannlaksen slipper spermier, og nye befruktede lakeegg blir til.

10.

Svar: Fiskeskinn kan brukes i bekledning, fottøy, på pyntegjenstander og som dekor på tilbehør som vesker og belter. Det kan også spises som mat, enten sammen med fisken eller som snacks eller garnityr.

11.

Svar: Det kan omhandle årsaker som verdsetting av dyret, som en takk eller viktigheten av å fullt utnytte de ressursene man henter ut av naturen.

Episode 3 Annonsevegg - Anonsiseinä

11.

Svar: «Kaikukamari» eller «ekkokammer», er i overført betydning f.eks. at en gruppes likesinnedes meninger blir gjentatt og forsterket uten utfordring av andre meninger.

14.

Svar: «Fisken dør – Redd elva vår!»

Episode 4 Avstemming - Äänestys

8.

Ekstraoppgave: «rumpetroll i en skål» er sitat fra et dikt i boka «Nord» av M. Seppola Simonsen. Analyser diktet sammen med elevene:

*langs Lyngsalpene kjører vi
bestemor røyker på trappa
sykler med store tynne hjul til Storslett
for å kjøpe røde drops
vi fanger humler og gemmer oss
i skyggen fra fjellene som omkranser Reisa
føler oss som rumpetroll i en skål
hun får hendene våre og leder oss til en strand
hvor flyndrene kiler under tærne*
<https://www.ruijan-kaiku.no/jakter-pa-det-kvenske-gjennom-dikt/>

9.

Svar:

Å ringe hverandre som man gjorde før i tiden.

Sende en vanlig tekstmelding.

Øve på å gjøre avtaler på forhånd.

10.

Svar: Det er forbudt fordi det er for lite fisk i elva.

11.

Svar:

Verentoppaaja (blodstoppere). Blodstopping er en gammel kvensk tradisjon for å stoppe blødning fra et sår. Blodstopping utføres ved hjelp av besvergelses eller bønner, gjennom ordets kraft.

De riktige ordene var nødvendige for å utføre magien, og kraften deres ville gå tapt hvis andre kjente dem.

Ordene varierte fra en blodstopper til en annen og fra en region til en annen.

13.

Svar:

Fordeler: lettere kontakt og fellesskap med andre, gir tilgang til informasjon, muliggjør også rask spredning av informasjon osv.

Ulemper: Vanedannende, nettmobbing, falske nyheter, konsentrasjonsproblemer, ulovlig markedsføring mot barn, manglende personvern m.m.

15.

Svar: f.eks. airo (årer), motori (motor) kööli (kjølen) etc.

Episode 5 Sommerjobb - Kesätyö

9

Svar: Valitettavasti sie olet liijan hiljain liikkheelä (Du er dessverre altfor sent ute).

10.

Svar: Het palkataan liika-appuu varhemin kevväilä ja opetetaan net ennen kessää (De ansetter ekstrahjelp tidligere på året og lærer dem opp før sommeren).

11.

Svar: For eksempel, paita (skjorte), housut (bukser), klänninki (kjole), pukukoppi (prøverom), tröijy (trøye), kenkä (sko), jakka (jakke), hylly (hylle), villapaita (ullgense), sokke (sokk) lakki (lue) alusvaatet (undertøy).

12.

Svar:

Kunka mie saatan auttaat? (Hvordan kan jeg hjelpe?)

Mie halluun ostaa tröijyn (Jeg vil kjøpe en trøye)

Minkä färisen? (Hvilken farge?)

etc

13.

Svar:

Minun unistelutyö oon... (Min drømmejobb er....)

Mie tykkään siitä koska (Jeg liker det fordi....)

14.

Svar: "hööli" ja "liika-avuksi syksylä?" («høflig» og «ekstrahjelp til høsten?»)

Episode 6 Kvenrosesmykke - Kväänirusukoru

9.

Svar: Se ei muista ennää häntä (Hun husker henne ikke lenger).

10.

Svar: Jussa oon neurologi ja hän tutkii aivoja. Hän meinaa ette laulaminen pittää pölyn pois aivoista. Ette pää selkenee ja mieli kevyentyyt (Jussa er nevrolog og forsker på hjernen. Han mener at å synge holder støvet vekk fra hjernen. Man blir klar i hodet og lettere til sinns).

11.

Svar: Raisinjovesta oon löytyny kuolheita kalloija net oon kuolheet furunkulooshiin (Det er funnet død fisk i Reisaelva og det viser seg at dødsårsaken er furunkulose).

12.

Svar: Furunkuloosi oon tarttuuva tauti mikä tappaa lohhii ko vesi lämpenee (Furunkulose er en smittsom sykdom som tar livet av laks når det blir varmt).

13.

Svar: Het löyethiin kuolheita kalloi. Het tykäthään ett nyt oon aika ette kaikin yhðessä freistathaان pelastaat joven (Vi fant død fisk. De mener at det nå er på tide at alle samarbeider for å redde elven).

14.

Svar: Mie tulen kylhään.

15.

Svar: Musikk og sang er en viktig del av kvenkultur, hvor den læstadianske sangen har vært framtrædende, samt bruken av det finske strengeinstrumentet kantele. Akkordeoner er også populære instrument, osv.

Episode 7 Mobilfengsel - Käsifuunifankila

9.

Svar: Eeva saapi kontaktin hänen ämmän kans ko hän uruttellee Aatamin laulun melodiita (Eva får kontakt med bestemoren sin ved å nynne melodien til Adams sang).

10.

Svar:

Allekirjoituskampanja, Aksuuni, Kampanja, Jokifestivaali (Signaturkampanje, Aksjon, Kampanje, Elvefestival).

11.

Svar: Nils hunteeraa ette Anna oon liijan nuori olemhaan myötä sosiaalisissa meedioissa. Ja ette Annala mennee kallo pilhaan ko koko aijan verttaa itteä muihin (Ifølge Nils er Anna for ung til å være på sosiale medier. Det forvirrer hodet å sammenligne seg med andre).

12.

Svar: Eeva kommer inn og setter seg ved siden av sengen. Hun tar frem det kvenske smykket og viser det, uten å få noe reaksjon. Eeva begynner å nynne en sang og da reagerer bestemoren og nynner forsiktig på sangen.

13.

Svar: Aaron pellaa trummala "Emma" kappaletta (Aaron spiller "Emma" på trommer).

15.

Svar: Denne oppgaven ligner på oppgave 9 i episode 2 hvor eleven lager en tegneserie. Nå kan temaet repeteres og bygges ut med mer naturfaglig fakta og faglige beskrivelser. Laksens livssyklus begynner i en elv hvor den klekkes, vokser til yngel og smolt, og deretter vandrer til havet for å leve og vokse seg stor. Etter flere år i havet vender den tilbake til elven hvor den ble født for å gyte. Mange laks dør etter å ha gytt på grunn av den enorme energien de har brukt, men overlever og kan vandre tilbake til havet.

Episode 8 Sinni

9.

Svar: Hän kääsee Kaisan löytää hänen sisäisen voiman, sinnin (Finn din indre kraft, Kaisa!).

10.

Svar: Teaterlederen har laget en teaterlek om å ta vare på luft. Det kan virke meningsløst, men samtidig er det kanskje noe av det mest meningsfulle vi mennesker kan ta vare på og kjempe for. Luft kan representere liv, pust, ren luft, klima og miljø, vær og natur i denne sammenheng. Be elevene snakke om hva det representerer for dem.

11.

Svar: Sinni meinaa sisäistä voimaa mutta kans ittepäistä ja kestäävää (Det betyr indre styrke, men også stahet eller utholdenhet).

12.

Svar: Kaisa oon pölästyny ja arka (Kaisa er fortvilet og redd).

13.

Svar: <https://kvaaniteatteri.no/>

14.

Svar:

Akti (Akt)

Dialoogi (Dialog)

Dramatikki (Dramatiker)

Kostyymi (Kostym)

Kulissi (Kulisse)

Ääniteknikkari (Lydtekniker)

Rekvisitti (Rekvisita)

Seeni (Scene)

Näyttelijä (Skuespiller)

Osv.

Episode 9 Sommerferie - Kesäfeeriä

9.

Svar: Ette platformit tienaaivat ihmisten persoonallisten tiettoin kautta (At folks personlige informasjon er noe plattformene tjener penger på).

10.

Svar: Ette pandakarhut ei ole uhanalainen laji enää. Net oon pelastettu (Pandabjørner er ikke lenger en truet art. De er reddet).

11.

Svar: Hän tahtoo pelastaat joven ja unistellee kalastaa jovessa. Hän meinaa ette sosiaaliset meetiat oon turhat (Han ønsker å redde elva og drømmer om å fiske i elva. Han synes sosiale medier er meningsløst).

12.

Svar:

Mie tulen kylhään! (Jeg kommer på besøk!)

Mie iloitten! (Gleder meg!)

Saanko mie assuut sinun tykönä, Eeva? (Kan jeg bo hos deg, Eeva?)

Halloo? Saattaisittako vastata? (Hallo? Kan dere svare?)

Mie tulen pyssilä perjantaina klo 14.10 (Jeg kommer med bussen fredag kl 14.10)

Tulettako minnuu vasthaan? (Møter dere meg?)

13.

Svar: Elevene spiller "vippe pinne". En pinne ligger på to stener og slås så langt som mulig med en annen pinne. Avstand telles med føtter eller man kan lage strek med navn på bakken. Variasjon i spillet lages med variasjon i lengde og tykkelse på stikkene slik at det kan bli lettere eller vanskeligere. Det finnes flere variasjoner av spillet på Store norske leksikon.

14.

Svar:

Onnee! (Gratulerer)

Onnee päiväle! (Gratulerer med din spesielle dag!)

Hyvvää syntymäpäivää! (Gratulerer med dagen!)

Lykkyy tykö! (Lykke til)

Episode 10 Bussholdeplassen - Hollipaikka

9.

Svar: Het päätethään naakiit Aaronin taka ja säikyttää hänet (De bestemmer seg for å snike seg etter ham og overraske ham).

10.

Svar: Meidän viimi toivo oon tullu takaisin! (Vårt siste håp er tilbake!).

11.

Svar:

Kaisa sier: De som kjemper for naturen må ha våpen. Ellers taper vi.

Teaterlederen sier: Det har du helt rett i, Kaisa. Men ditt våpen er sinni (Sie olet kyllä juuri oikeessa, Kaisa. Mutta sinun aset oon sinni).

Forklaring: Våpen kan bety flere ting og være en metafor. Det behøver ikke være et fysisk våpen som kan forsvare eller skade.

12.

Svar: Ihmiset tuovat tasan tuhhoo (Mennesker bringer alltid ødeleggelse).

13.

Svar: Dronningen sier at hun vil gi all sin makt til naturåndene og legger sverdet sitt på bakken.

14.

Svar:

Nils sier: Tässä tullee jotaki lämmintä (Nå kommer noe varmt).

Forklaring: Det sies å være en del av kvensk tro på underjordiske vesener/naturånder at man varsler før man heller noe varmt på jorda, slik at man viser respekt for de underjordiske og ikke skader naturen.

Ekstraoppgave:

Be elevene undersøke mer om begrepet «manalaiset» som lekse.

Elevene kan skrive en fiksjonshistorie eller lage et kunstverk som illustrerer begrepet (tegning, maling, foto, kunsthåndverk o.l.)

15.

Svar: Leken heter "hi, ha, ho".

Regler: Alle står i ring. Leken starter ved at en person ser på en av de andre i ringen, tar handflatene sammen, løfter de over hodet slik at fingertuppene peker rett opp, deretter fører de fort samlet ned framover mot magen og i retning den man ser på mens man samtidig roper HI. Den som blir «hi-et» skal straks ta handflatene sammen og føre armene over hode til fingrene peker rett opp mens man roper HA. De to som står ved siden av den som roper HA skal uten opphold føre handflatene sammen og føre armene på skrå mot magen til den som sa HA, men uten å berøre magen. Når de gjør dette skal de rope HO.

- Roper man feil ord er man ute av leken
- Gjør man feil bevegelse er man ute av leken
- Den seneste av de to som roper HO er også ute av leken
- Dersom en deltaker gjør en bevegelse utenom tur (bryr seg) er denne også ute av leken.

De som er ute av leken må sette seg på huk på egen plass i ringen. (De må ikke forlate ringen.) Når det kun er 2 deltakere igjen er det klart for duell. Denne foregår på den måten at disse stiller seg opp rygg mot rygg og tar pistolgrep med hendene mot brystet med pekefingrene opp. Den tredje siste deltakeren skal lede duellen ved å velge et ord. Når duell-lederen sier dette ordet skal duellantene snu seg 180 grader, sikte mot hverandre og rope PANG. Duell-lederen avgjør hvem som vant.

I filmen er leken gjennomført med å øve på dramatisk fall/død, i stedet for å bare sette seg ned. Det gjør leken morsommere og til en teaterlek. Det finnes eksempler på denne leken på YouTube.

(regler hentet fra Salten friluftsråd)

FAGFILMER:

11. Kvenske verb

9.

Svar:

Mie -n

Sie -t

Hän - forlenging av den siste vokalen i verbet

Met -ma

Tet -tta

Het -vat

Mie istun

Sie istut

Hän istuu

Met istuma

Tet istutta

Het istuvat

10.

Svar: Eksempelvis verbet istuut, du kaster terningen og den viser tallet 5. Du bøyer da verbet i formen «tet». Det blir altså «tet istutta».

Terning:

- 1 Mie
- 2 Sie
- 3 Hän
- 4 Met
- 5 Tet
- 6 Het

11.

Svar:

- 1. Mie ostan uuen kirjan
- 2. Sie olet söötti
- 3. Hän kävelee houpussa
- 4. Maria tykkää koirista
- 5. Tet tuotta meile äpyliä
- 6. Het istuthaan penkilä

12.

Svar:

Mie rakastan sinua (Jeg elsker deg)
Kaffi maistaa hyväle (Kaffe smaker godt)
Sie ajat noppeesti (Du kjører fort)
Met naurama kauan (Vi smiler lenge)
Tet asutta Tromsassa. (Dere bor i Tromsø)
Het matkustava Tronjamhiin (De reiser til Trondheim)
Osv.

12. Kasus

9.

Svar:

Mie asun Raisissa (Jeg bor i Nordreisa)
Sie olet koulussa (Du er på skolen)
Hän oon kaupassa (Hun/han er i butikken)
Osv.

10.

Svar:

Mie olen pois Tromsasta (Jeg kommer fra Tromsø).
Met tulema kinosta (Vi kommer fra kino).
Het tulthaan kafeasta (De kommer fra kafé).
Osv.

11.

Svar:

Kissa istuu toolila (Katten sitter på stolen).

Kirja oon pöyälä (Boken er på bordet).
Met ootama teitä koulula (Vi venter på er i skolen).
Osv.

12.

Svar:

inessiv - toolissa, hyllyssä soffassa
elativ- toolista, hyllystä, soffasta
adessiv - toolila, hyllylä, soffalla

13.

Svar:

Jeg kommer fra Kvæningen.
Du kommer fra Tromsø.
Jeg bor i Nordreisa.
Han bor i Oslo.
Boken står på hyllen.
Katten sitter på stolen.

14.

Svar:

Inessiv:	Elativ:
Yykeässä	Yykeästä
Vuoreassa	Vuoreasta
Tronjamissa	Tronjamista
Perunassa	Perunasta
Oslossa	Oslost
Alattiossa	Alattioista
Maasissa	Maasista

13. Å ha på kvensk

9.

Svar: mulla, sulla, hällä, meilä, teilä, heilä.

10.

Svar: «Mie olen» betyr «jeg er» eller «mitt navn er», og verbene bøyes for å uttrykke hvem som utfører handlingen. «Mulla oon» betyr «jeg har», og de første ordene (pronomen, substantiver osv.) får adessivendelsen -la/lä, mens «olla»-verbene alltid er i «oon»-formen i «å ha»-konstruksjonen, uavhengig av hvem som utfører handlingen.

13.

Svar: På kvensk sier man faktisk at man «har» tørst, ikke at man «er» tørst.

14.

Svar:

Mulla oon koira
Sulla oon jano
Hänelä oon piili
Meilä oon nälkä
Teilä oon talo

15.

Svar: f.eks. Mulla oon kirja (bok), mulla oon kynä (penn), Mulla oon terittäjä (blyantspisser),
Hällä oon vihko (hefte), Hällä oon daatta (datamaskin), Hällä oon pyhkimäkumi (viskelær).

14. 8 årstider

10.

Svar: Årstidene heter talvi, kevättalvi, kevät, kevätkesä, kesä, syyskesä, syksy, syystalvi.

11.

Svar:

Talvi - vinter med mørketid og frost. Under vinteren drev kvenene fjøsdrift og reparerte klær, drev med håndarbeid og fiske.

Kevättalvi - vårvinter med sol og isfiske. Vårvinter kom når sola tittet frem igjen over horisonten. Da hengte kvenene kjøtt og fisk til tørk, og dro på vårfiske.

Kevät - vår med sildrende smeltevann og fuglekvisper. Når fuglene kom tilbake under våren, visste kvenene at nytt liv var i emning, med lamming og sanking av egg.

Kevätkesä - vårsommer med blomstring og grønne blader. vårsommer, da er det våronn og laksefisket begynner.

Kesä - sommer med midnattsol og tordenvær. Kjenntegn på at sommeren er ankommet, er høyet kan høstes, tørrfiske kan selges og laks kan fiskes i elvene

Syyskesä - høstsommer med modne bær og soppskog. Høstsommer er bær-årstiden, både multer og blåbær kan sankes, poteter kan tas opp og fiskes

Syksy - høst med fargerikt løv. Tyttebæra sankes og dyr på gården slaktes og jakt etter vilt i skog og fjell begynner.

Syystalvi - høstvinter med nordlys, frost og bjørnen i hi. Noen drar kanskje ut på småviltjakt, men folk flest er mindre utendørs, håndarbeidet finnes frem og fjøset er igjen i fulldrift.

12.

Svar: I gamle dager som livsviktig matressurs, men også som en vare man kunne selge eller bytte med. Og fisken er fortsatt viktig både som næring og fritidssysse.

13.

Svar: januaarikuu, februaarikuu, marsikuu, aprillikuu, maikuu, juunikuu, juulikuu, aukustikuu, septemperikuu, oktooperikuu, novemperikuu, desemperikuu.

15. Kvensk språk og varieteter

9.

Svar: Tradisjonelt har det blitt snakket nord i Norge, særlig fra Storfjord i vest til Varanger i øst. Nå til dags bor kvener overalt i Norge.

10.

Svar: Det er få som snakker kvensk som morsmål i dag på grunn av en kombinasjon av historiske, politiske og sosiale faktorer. Her er de viktigste årsakene:

Forbud eller sterk nedvurdering av bruk av kvensk i skolen og offentlige sammenhenger.

Barn ble straffet for å snakke kvensk på skolen. Kvensk kultur og identitet ble sett på som "uekte norsk" og noe som burde fjernes. Mange kvenske foreldre valgte (eller følte seg tvunget til) å ikke lære barna kvensk. De ville at barna skulle "klare seg bedre" i det norske samfunnet, og fryktet diskriminering.

Resultatet var at språket sluttet å bli overført til nye generasjoner. I tillegg flyttet mange kvener fra bygdene til byene for arbeid og utdanning, hvor det var lite støtte for kvensk språk og kultur.

11.

Svar: Det kvenske språket er delt inn i tre varieteter: Varanger, Elvedal og Porsanger-Reisa.

Eksempel på forskjeller:

Bokstaven *đ* finnes i porsangervarieteten, men ikke i elvedals- og varangervarieteten.

Bøyningsmønstrene kan være forskjellige, f.eks. kan vokalkombinasjoner endres i forskjellige varieteter:

Voi kauhea (Elvedal)

Voi kauhia (Varanger)

Voi kauhee (Porsanger -Reisa)

I variantene Elvedal og Porsanger-Reisa settes bokstaven *-t* på slutten av ord som ender på *-e*. For eksempel venet (båt). I Varanger er det vene.

12.

Svar: En av grunnene til at man snakker om at kvensk er et ungt språk er fordi kvensk først ble offisielt anerkjent som et regions- og minoritetsspråk i Norge så sent som 26. april 2005. Da ble det bestemt at Norge skulle ta vare på og bruke ressurser på det kvenske språket. Derfor blir det nå jobbet med å undervise og skrive kvensk, vi får stadig nye ord, og kvener skal kunne bruke språket sitt i hverdagen igjen. Men språket er samtidig veldig gammelt og har eksistert i Norden flere hundra år. Kvenland er nevnt i Ottars historier til kong Alfred av Wessex så tidlig som i år 890. På slutten av 1700 tallet fikk de nordligste delene av Norge landegrenser mot Sverige og Finland. Før dette bevegde folk seg fritt på Nordkalotten. På 1700- og 1800-tallet drev krig, hungersnød og mangel på arbeid den kvenske befolkningen i Bottenviken nordover mot den fiskerike kysten av Nord.

13.

Svar: Over en periode på nesten 150 år, fra 1850 til 1990-tallet, var det en fornorskningsspolitikk overfor samene, kvenene og skogfinnene. Målet var at kvener, skogfinner og samer skulle smelte sammen med det norske samfunnet. Den norske stat fryktet at kvenene ikke ville være en del av Norge og heller fant sammen med finlendere i Finland. Tanken var at alle som bodde i Norge skulle snakke norsk. Derfor ble det kvenske og samiske språket, samt kulturen motarbeidet og erstattet av norsk språk og kultur, ofte gjennom bruk av tvang. Skolen, og etter hvert internatene, ble viktige institusjoner for denne fornorskningsspolitikken.

14.

Svar: Meänkieli stammer fra de finske dialektene som ble talt i området rundt Tornedalen, spesielt østfinske dialekter. Det ble talt av finskspråklige innvandrere som kom til området på 1600- og 1700-tallet.

Det er nært beslektet med finsk, men har utviklet seg med mer påvirkning fra svensk gjennom historien. Meänkieli ble anerkjent som et minoritetsspråk i Sverige i 2000, og det finnes i dag programmer og skoleundervisning i språket.

Kvensk og meänkieli er nært beslektede språk, men de har utviklet seg ulikt over tid på grunn av forskjellige geografiske, politiske og sosiale forhold. Både kvensk og meänkieli stammer fra øst-finsk, men den største forskjellen er at kvensk utviklet seg i Norge og meänkieli utviklet seg i Sverige. Det vil si at meänkieli bruker ofte svenske lånord, når kvensk bruker flere gamle finske eller norske ord.

Uttalen mellom meänkieli og kvensk kan være litt ulik, spesielt i vokaler og trykk. Noen grammatiske former varierer (f.eks. kasusbruk og verbformer), men generelt kan man si at kvenske og meänkieli-talende forstår hverandre. Det kan også sies at meänkieli har flere aktive talere.